

prikazi

RELIGIJA I MIT KAO POTICAJ PROVINCIJALNOJ PLASTICI

Akti VIII. međunarodnog kolokvija o problemima rimskog provincijalnog stvaralaštva: *Religija i mit kao poticaj provincijalnoj plastici*, Zagreb, 5.-8. svibnja 2003., urednici M. Sanader, A. Rendić Miočević, suradnik D. Tončinić, Golden marketing, Tehnička knjiga, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Arheološki muzej, Zagreb 2005., 462 str.

U Zagrebu je od 5. do 8. svibnja 2003. održan VIII. međunarodni kolokvij o problemima rimskog provincijalnog stvaralaštva, čiji su organizatori bili Odsjek za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Arheološki muzej Zagreb. Nakon dvije godine, što je vrlo kratko vrijeme za ovakve zahtjevne projekte, tiskana su izlaganja s kolokvija u zaista reprezentativnoj knjizi, na 462 str. A 4 formata. U svakom slučaju pohvalu zaslužuju i urednici i nakladnici, jer riječ je više nego o europskim standardima. Na odlično organiziranom kolokviju sudjelovao je velik broj stručnjaka iz 16 zemalja, dok se u Aktima nalazi 55 radova na engleskom, njemačkom i francuskom jeziku. Zadana tema na skupu bila je *Religija i mit kao poticaj provincijalnoj plastici*. Uvodno predavanje održao je akademik Nenad CAMBI s naslovom "Gravestones and Myths. A Comparative Study on Specimens from Istria, Dalmatia and Pannonia". U toj komparativnoj studiji autor je obradio temu odnosa nadgrobnih spomenika i mitova iz Istre, Dalmacije i Panonije (str. 13-30). Primjeri su opisani na stelama, među kojima se spominju i one vojničke iz Ljubuškoga, arama i cipusima, te sarkofazima. Sarkofazi zauzimaju posebno mjesto u funerarnoj umjetnosti. Primjer Panonije uči da su najjači utjecaji dolazili i Akvileje. Taj se utjecaj Akvileje (stariji naziv Oglaj) nastavio i u doba kristijanizacije Hrvatske i susjednih zemalja. FRANÇOIS BRAEMER, "Les stèles funéraires à personnages, Origine des Thémes, Modèles et dates à travers l'empire romain" (str. 31-51), prikazao je tipološki razvoj portretnih stela, na kojima

je očit utjecaj radionica iz Italije. Na području Hercegovine, uglavnom u Ljubuškom, utjecaji italskih radionica stizali su preko Salone, Narone i Tilirija. MIRANDA ALDHOUSE GREEN, "Flexible Intent: Shifting Values and Discrepant Meanings in Romano-British Religious Sculpture" (str. 53-58), prikazala je odlike rimsko-britanske vjerske skulpture. Sličnu temu obrađuje i rad MARTINA HENIGA, "Civilian Sculptors and the Creation of Romano-British Civilisation in southern Britain" (str. 59-64). JEAN-YVES EVEILLARD-YVAN MALIGORNE, "Typologie et décor des monuments funéraires de L'Armorique romaine" (str. 65-74), obradili su stele, cipuse, sarkofage i druge nadgrobne spomenike s područja Armorique romaine (predio u Francuskoj, između Carhaixa, Vannesa i Nantesa), slično kao i JEAN NOËL CASTORIO, "La tombe monumentale de Nasium, Gaule Belgique" (str. 75-84), HANNELORE ROSE-ISABELLE BARDIES, "Jupiter Gigantensäulen im Museum von Metz - La Cour d'Or" (str. 85-90) i STEPHANIE BÖHM, "Der Sarkophag der Cornelia Iacaena" (str. 91-93), s područja Belgijske Galije, Metz i Arlesa.

Četiri sljedeća rada opisuju primjerke kultne plastike s područja Njemačke - Koblenza, Schwarzwald, Frankfurta i Augsta: PATRICIA SCHWARZ, "Die Fortuna von Bermel" (str. 95-100), GERHARD BAUCHHENS, "Eine Schildamazonomachie aus Nassenfels" (str. 101-106), GABRIELE SEITZ, "Bauplastik aus dem Bereich des Podiumtempels Badenweiler" (str. 107-114) i TEODORA TOMASEVIC BUCK, "Augusta Raurica, eine Statuettengruppe aus weissen Pfeifenton" (str. 115-120). ALICE LANDSKRON, "Attis, Parther und andere Barbaren" (str. 121-130), raspravlja o kulturnim predstavama Atisa u funerarnoj umjetnosti, dotičući i likove tzv. tugujućega Atisa (Attis tristis). Oni se, prema nekim istraživačima, pojavljuju i na nadgrobnim spomenicima u Dalmaciji. ELISABETH WALDE, "Bemerkungen zu den freistehenden Grabmedaillons in Noricum" (str. 131-139), ERWIN POCHMARSKI/MARGARETHA POCHMARSKI-NAGELE, "Die dionysischen Dreifigurenreliefs von Hartberg und Bad Waltersdorf" (str. 141-155), ANNALISA GIOVANNINI, "Spunti di riflessione su alcuni aspetti del culto di Beleno e di Antinoo" (str. 157-174) i FULVIA CILIBERTO - FULVIA MAINARDIS, "Mani alzate, mains levées, erhobene Hände. A proposito di un sarcofago della collezione di Francesco di Toppo" (str. 175-184), pišu o različitim temama rimske provincijalne umjetnosti.

Tri rada imaju za temu mitološke i kultne predstave na javnim građevinama i skulpturama iz Istre: KRISTINA DŽIN, "Cult and Mythological Representations as Elements of Public Buildings in Roman Pola" (str. 185-190), VESNA GIRARDI JURKIĆ, "Reliefs and sculptures of deities and mythological representation as determining factors of the spiritual life in

antique Istria” (str. 191-195) i ALKA STARAC, “Statue of a Roman Goddess from the Forum of Pula” (str. 197-200). ROBERT MATIJAŠIĆ u radu “The Iconography of Indigenous Cults in Northern Liburnia” (str. 201-204) raspravlja o štovanju ženskih lokalnih božanstava u Liburniji Sentone, Irije, Jutosike i Ike. RADOSLAV DODIG, “Afterlife Ideas on Military Monuments in Narona Hinterland” (str. 205-211), piše o zagrobnim idejama na vojničkim spomenicima u zaleđu Narone. Prikazao je sedam vojničkih stela iz Ljubuškoga, na kojima se javljaju prikazi vrata. Autor smatra da se ipak na njima radi o prikazima zagrobnih vjerovanja, makar se ne može u potpunosti odbaciti ideja o arhitektonskim i ukrasnim motivima. KORNELA A. GIUNIO, “Religion and Myth on Monuments from Zadar and Surroundings in the Archaeological Museum in Zadar” (str. 213-222), prikazala je primjerke monumantalne skulpture iz područja Zadra, Nina, Benkovca i Ivoševaca, a MIROSLAV GLAVIČIĆ, “Kultskulpturen aus der antiken Stadt Senia” (str. 223-228), kultnu skulpturu iz antičke Senije (Senja). JASNA JELIČIĆ RADONIĆ, “Reliefs of the Labours of Hercules on a Roman ‘Sarcophagus’ in the Church of St Caius in Solin” (str. 229-236), svratila je pozornost na jedan rimski sarkofag u crkvi sv. Kaja u Solinu, a BRUNA NARDELLI, “Religious Testimonies Found on Roman Gems from Dalmatia Kept in the Archeological Museum in Venice” (str. 237-242), na prikaze rimskih gema u Arheološkom muzeju u Veneciji. TAJMA RISMONDO, “Hvcvsove - ‘This is where sacrifices werw offered’” (str. 243-248), bavi se arheološkim nalazima u istočnim podrumima Dioklecijanove palače, GORANKA LIPOVAC VRKLIJAN, “Some Examples of a Local Production of Mithraic Reliefs from Roman Dalmatia” (str. 248-258), mitričkim reljefima iz rimske provincije Dalmacije, a MARINA MILIĆEVIĆ BRADAČ, “Diana and the Fawn” (str. 259-268), prikazima reljefa božice Dijane i kipova srne iz muzejske zbirke u Franjevačkom samostanu Sinj.

Upravo iz sinjske arheološke kolekcije reljef Dijane s psom poslužio je kao amblem VIII. kolokvija. ŽELJKO MILETIĆ, “Typology of Mithraic Cult Relief from South-East Europe” (str. 269-274), bavi se likovima boga Mitre, među kojima se ističe onaj iz Lisičića kod Konjica, dok MARIN ZANINOVIĆ, “The Ancient Cultural Unity Between The Central Adriatic Littoral and The Delmatian Hinterland” (str. 275-280), piše o kultnoj problematici središnje jadranske obale i delmatskoga zaleđa, fokusirajući istraživanje na reljefima Silvana. DOMAGOJ TONČINIĆ, “Eine unveröffentlichte Grabstele aus Tilurium” (str. 282-286), bavi se opisom i rekonstrukcijom jednoga nadgrobnog spomenika iz Tilurija. Evidentno je da se upravo arhitektonski, pa i simbolično, takav tip spomenika odražava i na mnogim vojničkim stelama iz područja Ljubuškoga. Činjenica

je da su se veterani iz vojnoga logora u Tiluriju nakon otpusta naseljavali u dolinu Trebižata. KRISZTINA SZIRMAI, "Fortuna and Nemesis Statues in Aquincum" (str. 287-291), KLÁRA KUZMOVÁ, "Ein Jupiter torso aus dem Auxiliarkastell in Iža, Slowakei" (str. 293-297) i MOJCA VOMER GOJKOVIČ, "Römische Götter und mythische Gestalten aus Poetovio" (str. 299-304) raščlanjuju kultne teme iz Mađarske, Češke i Slovenije. Geme su još jednom tema rada GESZTELYI TAMAS, "Jünglingsgestalten mit Waffe auf pannonischen Gemmen" (str. 305-310), arhitektonski ulomci iz Sirmija u radu CHRISTINE ERTEL, "Machtsplitter - Architekturdekoration der Kaiserstadt Sirmium - Sremska Mitrovica" (str. 311-318), novi nalazi iz Balatona rad SYLVIE PALÁGYI, "Eine neue Bildhauerwerkstatt im Oberland des Balaton" (str. 319-327), a prikazi giganta iz okolice Karnuntuma rad GABRIELLE KREMER, "Die Giganten vom Pfaffenberg bei Carnuntum" (str. 229-336).

Slijede radovi u kojima su obrađene votivni i kulturni simboli na plastici iz Dacije ALFRED SCHÄFER, "Durchbrochen gearbeitete Weihreliefs aus Dakien" (str. 337-342), Dardanije EXHLEALE DOBRUNA SALIHU, "Cult symbols and images of funerary monuments of the roman period in the central section of Dardania" (str. 343-350), Tracije MANFRED OPPERMAN, "Die plastische Ausstattung der Heiligtümer des trakischen Reiters" (str. 351-361). Rad PIOTRA DYCZEKA, "Novae - Stele with representations of birds" (str. 363-372), bavi se prikazima ptica iz Svištova u Bugarskoj, a CARLA FRANCA, "Past and Present: Notes on the Identity of Imperial Smyrna" (str. 373-379), identitetom Smirne iz razdoblja Rimskoga Carstva. Sljedeći radovi odnose se na područje Bliskoga Istoka i Afrike: ILONA SKUPIŃSKA-LOVSET, "Omnipotens et Omniparens Dea Syria" (str. 381-388), DONALD BAILEY, "Antaios, an Egyptian God in Roman Egypt" (str. 389-398) i EMANUELE M. CIAMPINI, "The Pamphili Obelisk" (str. 399-402), ANDREW WILSON, "Romanizing Baal: the Art of Saturn Worship in North Africa" (str. 403-408).

Na kultno-simbolične teme na plastičnim ulomcima odnose se radovi: CLAIRE K. LINDGREN, "The Syncretism of Beliefs as Expressed in Roman Provincial Sculpture" (str. 409-414), ANNETTA ALEXANDRIDIS, "Überall (götter)gleich? - Teomorphe Bildnisse der Frauen des Römischen Kaiserhauses" (str. 415-422), JUTTA RONKE, "Die treffliche Gruppe der Flucht des Aeneas" (str. 423-432) i MARIA WEISS, "Die Befruchtung gängiger griech-römischer Symbole" (str. 433-440). Rad FRIEDERIKE HARL und KURT SCHALLER, "Römische Steindenkmäler in der Web-Plattform, www.ubi-erat-lupa.org" (str. 441-448), obrađuje arheološke teme i baze podataka na spomenutoj internetskoj stranici. Rad CH. HEMMERSA, ST. TRAXLERA, CH. UHLIRA i W. WOHLMAYRA, "Stein - Relief - Inschrift.

Konturen eines Forschungsprojektes” (str. 449-454), prikazuje praktične primjere na projektu zaštite kulturnih spomenika. Zadnji rad u Aktima je BERNHARDA HEBERTA, “Ein Neufund aus der Steiermark” (str. 455), o nalazu rimskoga spomenika sjeverno od Graza u Austriji.

Akti VIII. međunarodnoga kolokvija *O problemima rimskog provincijalnog umjetničkog stvaralaštva* obradili su širok dijapazon rimskog stvaralaštva u mnogim provincijama, u zaleđu velikih gradova. Pokazalo se da su religijske i mitske teme bile obilato korištene i na provincijalnoj plastici, na grobljima, hramovima i na javnim zgradama, ne samo pod utjecajem rimskih metropola, već i dijelom u simbiozi s autohtonim vjerovanjima. Pokazalo se da je kolokvij ispunio očekivanja, odgovorio na neka zamršena pitanja iz religijske i kultne problematike, te da su se Odsjek za arheologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i Arheološki muzej Zagreb pokazali kao vrsni organizatori i ovako zahtjevnih arheoloških projekata.

Radoslav Dodig